

Mivel Kína a világ legrégibb kultúrájának hazája, az ősi kínai kultúra a kialakulása óta eltelt ezer év alatt jelentős változásokon ment keresztül. Ha kezünk ügyében lenne egy teljes kínai személynévszótár, ez az egész kínai kultúrát és történelmet tükrözné vissza, bármi másnál pontosabban, konkrétabban.

Egy kínainak sok neve lehet, annyira, hogy olykor saját maga se tudja mindegyiket fejben tartani, azonnal kimondani. Minden ember neveinek száma a társadalmi viszonyainak bonyolultságától és a végzettségétől függ. Mindegyik névnek különleges használati köre van, pl. a becenevet csak családon belül használják, kizárólag a szülők, a testvérek szólíthatnak ezzel; a becenév csak nagyon ritkán terjed el a rokonok és az ismerősök között. Egy átlagembernek van "legfőbb" neve (正名, eredetében és funkciójában ez felel meg a magyar utónévnek), lehet ezen kívül iskolai neve (學名, ez az iskolában bejegyzett név), nemzetsége (族名), jelneve (字), szólító neve (號), másik szólító neve (別號), szobaneve (室名) stb. Ezeket általánosan használják, esetenként még hivatalos iratokban is. Ezen felül különböző környezetben, különböző csoportba tartozó személyeknek még sok más neve is lehet: a tudósoknak írói álnév (筆名), az artistáknak művészi név (藝名), a vallásos embereknek hitnév (教名), a külföldön járóknak idegen név (洋名), a kereskedőknek kereskedelmi név (商名), a szerelmeseknek kedveskedő név (愛稱), a veszély elől menekülőknél álnév (化名) stb.

Egyszóval, a sok-sok névnek mind megvan "az oka és okozata" (來龍去脈), a nevek kialakulása a történelem és a kultúra hosszú fejlődésének következménye.

BECENEV

A becenevet, más szóval csecsemőnevet, a szülők adják a kisgyermek születésekor. A Tavasz és Ősz korszaka (i.e. 770 - i.e. 476) előtti nevek általában ugyanabba a csoportba tartoznak, ahova a későbbi becenevek, így pl. a híres Csu herceg (楚公子) Héi Thun (黑臀 - - fekete far) neve. Vei Tá Fu (衛大夫, egy fajta rang) Szekhong (司空, családnév) Kou (狗 - - kutya) is megtartotta csecsemőkori közönséges nevét. A Tyin- (i.e. 221 - i.e. 206), Hán-dinasztiában (i.e. 206 - 220) már egyre fontosabbnak tartják a nevek szépségét, ezért amikor az emberek felnőnek, a régi szokás szerint megadott csecsemőnevet túl otrombának vélvén, csak családon belül alkalmazzák, társadalmi használatra pedig más, elegáns és kifinomult nevet választanak maguknak. Ezért a Tyin-, Hán-dinasztiától a csecsemőnevek és a hivatalos nevek párhuzamosan léteznek, sok mű is született becenevekről, a névadás kutatásában ezek ezért külön csoportot képeznek.

A becenevek jellemzője, hogy minél aljasabb, durvább, annál jobb. Szemá Hsziáng-zsu (司馬相如) csecsemőneve Tyüen Dze (犬子 - - kutyácska), Cao Cao-é (曹操) A Mán (阿瞞 - - eltitkolni), ezeknek a híres embereknek a beceneve neveltető hatású. Am

épp ez a neveltető hatás a becenévadás alapja több ezer éven keresztül. Az aljasságuk és durvaságuk elkülönül a csúfnevektől. Ez utóbbiak többnyire gúnyosak, tréfásak, az előbbiek viszont igazi szülői szeretetet fejeznek ki. Az elnevezésnek több fajtája van: 1. a születési sorrend szerinti elnevezés, pl. A Szán (阿三 - - harmadik), A Sze (阿四 - - negyedik), vagy Hsziao U Dze (小五子 - - kis ötödik), Hsziao Liu Dze (小六子 - - kis hatodik) stb., ami a legszeretetteljesebb szólítást jelenti. 2. a háziállatnévvel való elnevezés, pl. Tá Mao (大貓 - - nagy macska), Er Mao (二貓 - - második macska), Tá Kou (大狗 - - nagy kutya), Er Kou (二狗 - - második kutya) stb. 3. a külső tulajdonságok szerinti elnevezés, pl. Tá Jen (大眼 - - nagy szemű), Hszi Jen (細眼 - - vékony szemű), Jüen Thou (圓頭 - - kerek fejű), Pien Thou (扁頭 - - lapos fejű) stb. 4. a buddhista illetve taoista elnevezések, pl. He Sáng (和尚 - - buddhista szerzetes), Tao Zsen (道人 - - taoista pap), Ni Ku (尼姑 - - buddhista apáca) stb. Általában a szülők túlságosan szeretik a gyereket, ezért szándékosan keresnek neki nagyon csúnya, alázatos nevet abban a reményben, hogy könnyen, nehézségek nélkül tudják majd felnevelni. Ez a funkció rokon a magyar középkor óvónév-típusával. De néha adnak szerencsés nevet is a gyerekeknek, mint pl. A Pao-t (阿寶 - - kincs), A Fu-t (阿福 - - boldogság). Ezek azt fejezik ki, hogy a gyerek átlagon felüli, s előre kívánják ezzel, hogy majd kiválóbb legyen a többieknél.

Manapság már nem annyira divatos a becenévadás, legfeljebb a falvakban használják még, mivel ezek közönségességük miatt amint a kínai mondás tartja: "nem kerülhetnek nagyon előkelő palotába", vagyis nem szalonképesek. Lassanként szégyellnivaló dologgá is vált ez a név, ha valakit véletlenül csecsemőnéven szólítanak, ez olyan az illető számára, mintha valamely titkát lepleznék le, rögtön lázas lesz az arca, és fülíg megpirosodik.

LEGFŐBB NÉV, ISKOLAI NÉV, NEMZETSEG NÉV

Az ember legfőbb nevének több forrása lehet:

I. Becenév legfőbb névvé válása. Léteznek olyan becenevek is, amelyek különleges okok miatt megmaradnak viselőjük felnőtt korában. Mondjunk egy példát! A Keleti-Hán-dinasztia (25 - 220) alapítója Kuáng-u-ti (光武帝) saját neve Liu Hszü (劉秀 - - kiváló) eredetileg becenév volt. A Nyugati-Hán-dinasztia (i.e. 206 - 25) végén, amikor mint hadvezérnek is megvult rá a hatalma, hogy császár legyen, egy jósló könyvben találtak egy jóslást, mely szerint a császár neve Liu Hszü lesz, hősünk csecsemőneve pont megfelelt ennek a jóslásnak, ezért megtartotta Kuáng-u-ti csecsemőkori nevét.

II. Az iskolai név továbbhasználata. Általában, amikor iskolába mennek a gyerekek tanulni, egy viszonylag elegáns nevet szoktak a szülők adni nekik, ez az ún. iskolai név, s ha később nem változtatják meg, akkor ez tovább funkcionál legfőbb névként is.

III. A nemzetségnév továbbhasználata. Kína egy olyan ország, ahol a nemzetségtudat a legerősebb. Minden nemzetségnek van saját családfája, minden családfának van nemzedékrendje. Pl. a Hsziao-családnál (蕭) a nemzedékrend a következőképpen

néz ki: "Ji (齊) -Csao (朝) -Se (師) -Jin (晉) -Liáng (亮)". Aki "Jin"-nemzedékhez tartozik, annak a nemzetségnevében ott kell legyen a "Jin" jel, pl. Hsziao Jin-zsen (蕭晉仁); ha viszont "Liáng"-nemzedékhez tartozna valaki, akkor a nemzetségneve "Hsziao Liáng-x"-nek kell, hogy legyen. A nemzedéken belül is lehet sorrend, pl. ha azt mondjuk, hogy Hsziao Liáng-zsen (蕭亮仁), Hsziao Liáng-ji (蕭亮齊), Hsziao Liáng-li (蕭亮禮), Hsziao Liáng-dzse (蕭亮智), Hsziao Liáng-hszin (蕭亮信), ebből azt következtethetjük, hogy ezek első, második, harmadik, negyedik, ötödik gyerekek. Az ilyen nemzetségnevet többnyire a házasságkötéskor adják az illetőnek; ha gyakran használják, akkor legfőbb névvé válhat.

IV. Jelnév legfőbb névvé válása. Régen sokat használták a jelnevet is. Ha mindig ezen szólítanak valakit, akkor a legfőbb név kimegy a közhasználatból, lassanként el is felejtik. Amikor a jelnév általánosabb lesz a legfőbb névnél, azzá válik.

JELNEV

Míg a legfőbb név már gyermekkortól létezik, jelnevet csak felnőttek kapnak. A régi értelmezés szerint a legfőbb név a néviselő saját használatára való, mintegy szerénységet kifejező név; a jelnév pedig barátok szólítására szolgál, udvariasságot fejez ki. Csak a fölöttesünk szólíthat egyenesen a legfőbb névünkön, ha ő sem alkalmazza a legfőbb nevet, az már nagyon udvarias esetnek számít. A jelnév a Dzsou korszak (kb. i.e. XI. század - i.e. 256) származéka.

SZÓLÍTÓ NÉV

A jelnéven kívül van még szólító név, ez által hangosan szólíthatunk. Az ókoriak ugyanis tabunak minősítették a legfőbb név egyenes kimondását, ezt udvariatságnak tartották, ezért jelnevet hoztak létre, a jelnév - mint láttuk - mások egyenes megszólítására szolgál, és alkalmazása udvariasságot, tiszteletet fejez ki. Ettől egy lépéssel további a szólító név létrehozása, a jelnév tiszteletére. A szólító név különlegesen hangos kimondásával rendkívüli udvariasság, tisztelet fejezhető ki.

A szólító névnek két fajtája van, az egyik mások által megadott szólító név, a másik pedig az egyén által kiválasztott szólító név.

1. A mások által megadott szólító név, lehet címnév (爵號), rangnév (官號), halál utáni név (諡號) is.

Azokat érdemli meg a mások által megadott szólító név, akik erre méltó feltételekkel rendelkeznek, pl. tisztelik az idősebbeket, vagy erkölcsösek stb. Az ókoriak az idősebbet tisztelőket általában Po- (伯), Dzsong- (仲), Kong- (公), Vong- (翁), Fu-nak (父) hívják, az erényeseket pedig Dze-vel (子), Fu-val (甫) szólítják. A Tavasz és Ősz korszakában szigorú feltételekhez kötik a nevek adományozását. Kizárólag azok kaphatják meg, akik ténylegesen erkölcsösek illetve tiszteletteljesek. A történelem előrehaladtával azonban elhanyagoltabbak lettek az illemszabályok, egyre lazábbak és lazábbak lettek a feltételek, és ma már általánosan is használják ezeket a neveket szép szólításként.

De sok új elnevezés keletkezik pótlásként a különleges tiszteletre:

Van akinek rangját szólítják, pl. Tu Fu (杜甫, híres költő) volt Kong Pu Jüen Vái Láng-ot (工部員外郎, ókori rangnév) Tu Kong-pu-nak (杜工部) hívják, Váng Hszi-dzse (王羲之) híres kalligráfus, a volt Jou Gyün tábornokot (右軍將軍) Váng Jou-gyün-nek (王右軍) hívják.

Van akinek címét szólítják, pl. Dzsuke Liáng-ot (陸惠亮), aki Uhsziáng (武鄉) körzet márkija (侯 - 侯) lett, Dzsuke U-hou-nak (陸惠侯) hívják; Szemá Kuáng-ot (司馬光), aki a Ven Kuo Kong (溫國公) címet kapta, Szemá Ven-kong-nak (司馬溫公) hívják.

Van akinek születési helyét szólítják, pl. Káng Jou-véi (康有為) Nánhái (南海) származású híres reformert Káng Nán-hái-nak (康南海) hívják, a Nánphi (南皮) származású Dzsáng Dzse-tong-ot (張之洞) Dzsáng Nán-phi-nek (張南皮) hívják.

Van akinek halál utáni nevét szólítják, mint pl. Dzeng Kuo-fán-nak (曾國藩) Ven-dzseng (文正) a posztumuszneve, ezért Dzeng Ven-dzseng-nek (曾文正) hívják, Jüe Féi-t (岳飛) Jüe U-mu-nak (岳武穆), mivel ez a halál utáni neve.

2. Az egyén által kiválasztott szólító név, ez lehet pl. másik szólító név, szobanév stb.

Ezt a fajta nevet már tetszés szerint adják az emberek önmaguknak, főleg a tudósok. A Szong-dinasztia (960 - 1279) után ez a fajta elnevezési mód nagyon divatba jött, nem ritka dolog, hogy valakinek több tucatnyi szólító neve van. Ez a kínai tudósok névművészetének egyik különlegessége is. Ha megvizsgálunk alaposan egy olyan személynek az e fajta tevékenységét, akinek mániája magának szólító neveket adni, akkor vázlatos önéletrajzát tárnánk magunk elé, sok mindent megtudnánk a hajlamairól, eredményeiről, hobbijáról, lakóhelyéről, gyűjteményeiről, külső tulajdonságairól stb., sőt a szíve mélyén levő titkai is ezen keresztül kerülnének napvilágra. Néhány példa: Tu Fu Tuling-ban (杜陵) lakott, ezért Tu Ling Pu Ji (杜陵布衣 - - vászon ruha, átvitt értelemben közember) szólító nevet adott magának. Amikor Szu Se (蘇軾, szintén híres költő) Huángdzsou-ban (黃州) lakott, házat épített a keleti lejtőnél (Tong Pho - - 東坡), ebből származott a szólító neve Tong Pho Gyü Se (東坡居士 - - keleti lejtőn lakó ember). Thao Tyien (陶淵, híres író) háza mellett volt öt fűzfa, ezért U Liu Hszien Seng-nek (五柳先生 - - öt fűzfa úr) hívta magát. Oujáng Hsziu (歐陽修, híres író) szeretett inni, úgy hogy Dzui Vong (醉翁 - - részeg bácsi) nevet adott magának; öreg korában azért, mert gyűjtött tízezer kötet könyvet, ezer kötet fémre, kőre véssett történelmi adatot, és mert volt neki egy citerája, egy go-ja, s gyakran tett egy kancsó rizspálinkát maga elé, és ő, az öreg ember ült az öt tárgy között, Liu Ji Gyü Se-nek (六一居士 - - egyhatod lakó) is hívta magát.

RAGADVANYNEV

A ragadványnév abban különül el a legfőbb névtől, jelnévtől és szólító névtől, hogy az utóbbiakat az ember saját sorsa dönti el, s ezeket maga is elfogadja; a ragadványnevet azonban mások adják, és ezért nem biztos, hogy megelégedett vele a vi-

selő, vagy hogy egyáltalán elfogadja. Viszont a ragadványnév szemléletesen ragadja meg az illető jellemzőit, sajátos tulajdonságait, tömören ki is mondja ezeket, könnyen kelt benyomást az emberekben, találó. Mind ezekért a ragadványnév általában könnyebben terjed el, mint a saját név. Bár vannak olyanok, melyeket pozitív jelentésük miatt nagyon kellemes hallani, de vannak olyanok is, melyek annyira lebecsülik az elnevezettet, hogy azt sem tudja, hogy nevésszen vagy sírjon, mégse vetheti el. Ha egyszer megkapott egy megfelelő ragadványnevet, attól sosem fog megszabadulni.

A << Vízparti történet >>-ben Szong Kong-ming-nek (宋公明) ragadványneve Gyi Se Jü (及時雨 - - jókor érkezett eső) három jellel tökéletesen kifejezi a lovagiasságát és azok hálájának fokát, akik segítséget kapnak tőle. Li Kui (李逵) ragadványneve Héi Hszüen Feng (黑旋風 - - fekete forgósél), Tyin Ming-é (秦明) Pi Li Huo (霹靂火 - - mennykőtűz): durva, indulatos tulajdonságukat nyilvánvalóan láthatjuk. Tying Mien Sou (靑面獸 - - zöld arcú állat) Jáng Dzse-nek (楊志), Cse Fá Kui (赤髮鬼 - - vörös hajú ördög) Liu Tháng-nak (劉唐), Mo Dzsao Thien (摸著天 - - é-gig érő) Szong Gyin-káng-nak (宋金剛), Ai Gyiao Hu (矮腳虎 - - rövid lábú tigris) Váng Jing-nek (王英) a ragadványneve. Ezeket hallva már megtudjuk a kinézésüket, alkatukat. Láng Li Pái Thiao (浪里白條 - - hullámban levő fehér szalag) Dzsáng Sun-nak (張順), Ku Sáng Szao (鼓上蚤 - - dobon levő bolha) Se Tyien-nek (時遷), Seng Sou Su Seng (聖手書生 - - szentkezű diák) Hsziao Zsáng-nak (蕭娘), Suáng Pien (雙鞭 - - dupla ostoros) Hujen Dzsuo-nak (呼延灼) a ragadványneve. Ezek pedig egyszerűen kimutatják a viselőjük képességét. Persze nem csak csavargó személyek, "zöld erdős hősök" (綠林英雄) rendelkeznek ragadványnévvel, hanem ilyen bárkinek lehet, pl. a Tháng-dinasztiában (618 - 907) volt egy kegyetlen tisztviselő, Lái Gyün-csen (來俊臣), aki Zsou Léi (肉雷 - - húsbomba) nevet kapott, a Szong-dinasztia bölcs hivatalnokát, Szun Tao-fu-t (孫道夫) Sui Gying Teng Long-nak (水晶燈籠 - - kristály lámpás) hívták, a Ming-dinasztiából (1368 - 1644) származó Li Hsziáng-gyün-nek (李香君) kicsisége és okossága miatt a Hsziáng Sán Dzsui (香扇墜 - - illatos legyező függője) nevet adták, a többször említett Szong-dinasztia egyik császára Szong Zsen Dzong (宋仁宗) nem szeretett zoknit és cipőt hordani, ezért Cse Gyiao Tá Hszien-nek (赤腳大仙 - - mezit-lábas tündér) hívták a palotában.....

A fent vizsgált névfajtákon kívül létezik még sok-sok más típusú név, mint a bevezetőben említett írói álnév, művészi név, hitnév, idegen név, kereskedelmi név, kedveskedő név, álnév stb. Mindegyiket érdemes lenne tárgyalni, mert mind-mind érdekes jelenség. Talán egy másik alkalommal.

DONG JI-HONG

(董繼紅)